

การศึกษาฐานห้องสมุดในประเทศญี่ปุ่น

สุวิมล ชนะผลเลิศ *

เนื่องด้วยโครงการความร่วมมือระหว่างชมรอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ Tenrikyo Honjima Grand Church ได้เชิญให้ไปเยี่ยมชมด้านการศึกษาและวัฒนธรรมที่เมืองหลวงเก่าของญี่ปุ่นคือ เมืองเทนริ และเกียวโต คณะของเราประกอบด้วย อาจารย์ บรรณารักษ์และผู้สังเกตการณ์ประมาณ 15 คน ภายใต้การนำของ รองศาสตราจารย์วรพันธ์ อักษรพงศ์ และผู้เขียนต้องขอขอบคุณกลุ่มบรรณารักษ์ คุณเรืองศรี จุลละจินดา, คุณเพลินจันทร์ เอกวานิช, คุณสมใจ อัครประเสริฐดี, คุณกัลยา ยังสุขยิ่ง, คุณรัชดา ธนาพร และคุณอารีย์ พงษ์ไชยโสภณ ที่ช่วยกันจดคำบรรยายส่งมาให้ผู้เขียนได้เรียบเรียงบทความนี้

การศึกษาของประเทศญี่ปุ่น จะมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดูแลการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย ประชากรมีทางเลือกศึกษาหลากหลาย และเป็นการศึกษาให้เปล่าจนถึงระดับมัธยมต้น จากสถิติการศึกษาพบว่า การศึกษาชั้นมัธยมต้นมีผู้จบถึง 100% จบมัธยมปลาย 95% จบมหาวิทยาลัย 85% มีมหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่สุดอายุกว่า 380 ปี คือ Shuchiin University กล่าวได้ว่า การให้การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้คนญี่ปุ่นมีนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า ช่างคิด ช่างประดิษฐ์ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ และมีความขยันขันแข็ง ประเทศเขาจึงมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก

ห้องสมุดทั้ง 3 แห่งที่ได้ไปเยี่ยมชม ได้แก่ Osaka University of Foreign Studies, Center for Southeast Asian Study, Kyoto University และ Tenri Central Library, Tenri University แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ จะพบว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญ และจัดสรรงบประมาณด้านห้องสมุดมากอยู่ จะเห็นได้จาก

1. บุคลากร ส่วนมากเป็นระดับวิชาชีพ ผู้ชายเป็นบรรณารักษ์มีพอ ๆ กับผู้หญิง
2. หนังสือ เป็นทรัพยากรที่จัดหาเข้าห้องสมุดมากเพียงพอ และเก็บรักษาด้วยระบบป้องกันเชื้อรา ปลวก แมลงต่าง ๆ อย่างดี
3. เทคโนโลยีที่นำมาใช้ ญี่ปุ่นจะคิดเอง ผลิตเองเป็นส่วนมาก

* บรรณารักษ์ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. ครุภัณฑ์ได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย แข็งแรง สวยงาม
5. บรรยากาศ สภาพแวดล้อมสวยงาม เงียบสงบ เหมาะสมที่จะเป็นห้องสมุดอย่างมาก นักศึกษามีมารยาท ไม่ส่งเสียงดัง ทุกคนดูแลสถานที่ บางแห่งให้เปลี่ยนรองเท้า ให้สวมรองเท้าที่จัดเตรียมไว้ให้ จึงทำให้พื้นห้องทั่วไปสะอาด และเป็นระเบียบ

สำหรับรายละเอียดห้องสมุด 3 แห่ง มีดังนี้

Osaka University of Foreign Studies

1. ชื่อห้องสมุด Osaka University of Foreign Studies Library
2. ผู้ให้ข้อมูล Professor Osamu Akagi
3. ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

มหาวิทยาลัยโอซาก้าตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1915 หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นศูนย์ศึกษาภาษาต่างประเทศ จึงเป็นที่มาของลักษณะเด่นของมหาวิทยาลัย คือ มีเพียงคณะเดียวเท่านั้น ซึ่งมีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศถึง 25 ภาษา เช่น ภาษาเกาหลี จีน เวียดนาม ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย สเปน เยอรมัน ฯลฯ และภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น บาลี สันสกฤต

จากสภาวะที่มีโรงเรียนเอกชนเปิดสอนกันมาก ทางมหาวิทยาลัยโอซาก้าจึงมีการปฏิรูปการศึกษา การเรียนการสอน แบ่งเป็น 2 แผนก คือ

1. Area Study กำหนดตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ เช่น เอเชีย เอเชียตะวันออก เอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกา เป็นต้น
2. International Study เป็นแผนกใหม่ เน้นด้าน Information language, environment การเปรียบเทียบของภาษา

ปัจจุบันมีนักศึกษาประมาณ 4,000 คน อาจารย์ 200 คน มีการสอนถึงระดับปริญญาเอก (ปริญญาเอก เพิ่งเปิดเป็นครั้งแรก เมื่อ 1 เมษายน 2540) มีนักศึกษาเรียนวิชาเอกภาษาไทย 15 คน อาจารย์ประจำที่สอนวิชาภาษาไทยมี 5 คน เป็นชาวญี่ปุ่น 3 คน ชาวไทย 2 คน นักศึกษาญี่ปุ่นนิยมเรียนภาษาแถบเอเชียมากกว่าภาษาแถบยุโรป

4. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยโอซาก้า วิชาต่างประเทศ

ผู้นำชมและให้ข้อมูลที่ตั้ง	Hideo Nakagava เป็นอาคารเอกเทศ สูง 5 ชั้น พื้นที่ 5,600 ตารางเมตร
บุคลากร	จำนวน 15 คน บรรณารักษ์ 10 คน เจ้าหน้าที่ประจำ 5 คน เจ้าหน้าที่พิเศษ 10 คน
งบประมาณ	1. งบประมาณซื้อหนังสือเข้าห้องสมุด เมื่อปี 1996 จำนวน 20 ล้านเยน (ได้รับหนังสือ 13,000 เล่ม) 2. งบประมาณให้อาจารย์เลือกซื้อหนังสือ เมื่อลงทะเบียนได้แล้ว สามารถนำกลับไปไว้ที่ห้องพักได้ เมื่อปี 1996 จำนวน 80 ล้านเยน
ทรัพยากร	ปัจจุบันมีหนังสือประมาณ 530,000 เล่ม 60% ซื้อหนังสือภาษาญี่ปุ่น 40% ซื้อหนังสือภาษาต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอน การวิเคราะห์หมวดหมู่หนังสือ ใช้ระบบ NDC (Nippon Decimal Classification) เป็นระบบของญี่ปุ่น
งานบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ● จำนวนที่นั่งอ่าน 300 ที่ ● มีผู้ใช้เฉลี่ย วันละ 2,000 คน ● การยืมหนังสือ ผู้ใช้สามารถยืมด้วยตนเองที่เครื่อง 3M แต่เมื่อส่งคืน ให้ส่งคืนกับเจ้าหน้าที่ที่เคาน์เตอร์ หากนักศึกษาไม่ยืมที่เครื่อง เมื่อผ่านประตูจะถูกล็อกและมีเสียงร้องเตือน ● นักศึกษายืมหนังสือได้ 5 เล่ม นาน 3 อาทิตย์ ● ไม่มีการปรับหนังสือเกินกำหนด แต่จะตัดสิทธิ์การยืมหนังสือแทน

ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ

1. นักศึกษาสามารถยืมหนังสือด้วยตนเอง โดยใช้บัตรสมาชิกวางบนเครื่องคอมพิวเตอร์ พร้อมกับวางหนังสือหน้าที่ติดบาร์โค้ด จะมีแผ่นสลีปออกมาจากเครื่อง เมื่อต้องการส่งคืนให้ติดต่อเจ้าหน้าที่เคาน์เตอร์จ่าย-รับ

2. ด้านหน้าที่ประตูตรวจจับ (ไม่มีบุคลากร) ถ้าไม่ผ่านการยืม ประตูจะส่งสัญญาณทันที
3. มีห้องโสตทัศนูปกรณ์ ผู้ใช้สามารถเข้าใช้พร้อมกันได้ 20 ที่ ประกอบด้วยม้วน-วิดีโอเทป 3,500 ม้วน แผ่นเลเซอร์ดิสก์ 700 แผ่น ทั้งภาพยนตร์ สารคดี การ์ตูน มีหลากหลาย
4. ห้องประชุมเอนกประสงค์ จุคนได้ 172 ที่นั่ง
5. นอกจากนี้ยังมีห้องเรียนรู้ด้วยตนเอง และฝึกฟังภาษา จำนวน 4 ห้อง มีความจุได้ 20-50 ที่
6. หน้าห้องสมุดมีตู้รับคืนหนังสือนอกเวลาทำการด้วย
7. มีคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูล 6 เครื่อง สำหรับทำงาน 20 เครื่อง
8. คอมพิวเตอร์ใช้ระบบของญี่ปุ่นเอง คือ LINUX S/U ที่พัฒนาระบบขึ้นใช้เอง นับเป็นมหาวิทยาลัยอันดับที่ 13 ที่เปลี่ยนมาใช้คอมพิวเตอร์ เมื่อปี ค.ศ. 1981

เวลาเปิดทำการ

จันทร์ - ศุกร์ เวลา 9:00 - 21:00 น.

เสาร์ เวลา 10:00 - 16:00 น.

อาทิตย์ ปิด

(ปิดยืมก่อนห้องสมุดปิด 1 ชั่วโมงเพื่อให้เจ้าหน้าที่จัดเก็บ เรียงหนังสือขึ้นชั้นก่อน)

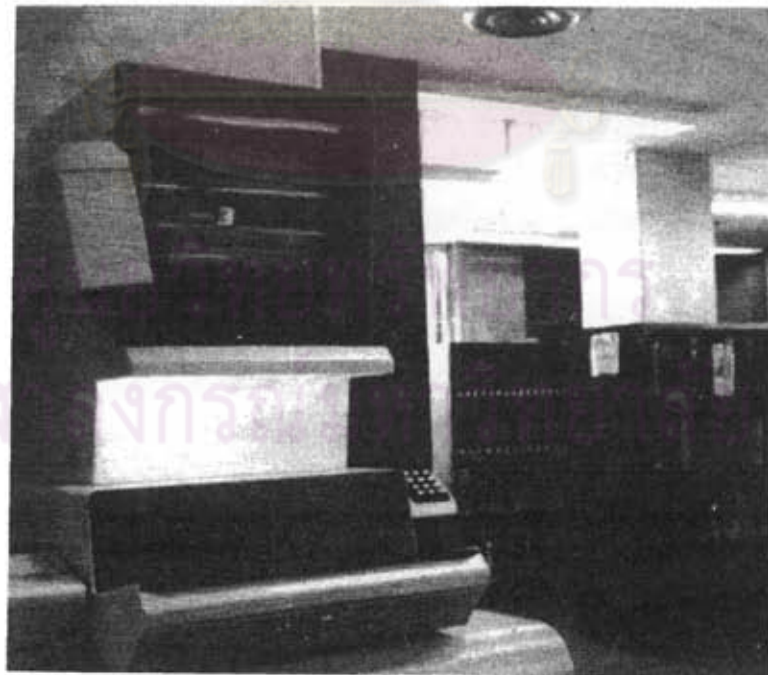
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยโอซาก้าวิชาต่างประเทศ

ภาพบน ทางเข้า-ออก ห้องสมุดมหาวิทยาลัยโอซาก้าวิชาต่างประเทศ

ภาพล่าง เครื่องยืมหนังสือด้วยตนเอง

Kyoto University

1. ชื่อห้องสมุด Center for Southeast Asian Studies
ศูนย์วิจัยเอเชียอาคเนย์
2. ผู้ให้ข้อมูล Professor Yukio Hayahi
Librarian Kitano

3. ความเป็นมาโดยสังเขป

มหาวิทยาลัยเกียวโต (Kyoto University) ฉลองครบรอบ 100 ปี แห่งการก่อตั้ง ค.ศ. 1997 มีวิทยาเขต 2 แห่งทางภาคใต้ของเกียวโต นับเป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่เป็นอันดับ 3 ของญี่ปุ่น (อันดับที่ 1 คือ Chuchiin University อายุ 380 ปี อันดับที่ 2 คือ Ryukoku University 350 ปี)

มหาวิทยาลัยเกียวโตมีชื่อเสียงเด่นด้านวิทยาศาสตร์ มีอาจารย์ได้รับรางวัลโนเบลถึง 2 คน ในสาขาเคมีกับฟิสิกส์ (คนญี่ปุ่นที่ได้รับรางวัลนี้มี 5 คนแล้ว)

ศูนย์วิจัยเอเชียอาคเนย์ขึ้นกับมหาวิทยาลัยเกียวโต ตั้งมาได้ 35 ปี เน้นสอนการวิจัย มีอาจารย์ 25 คน แบ่งเป็น 5 แผนก ได้แก่

- Ecology
- Society and Culture
- Politics
- Natural and Development
- Population Integration

4. ห้องสมุดศูนย์วิจัยเอเชียอาคเนย์

บุคลากร	มีบรรณารักษ์ประจำ 1 คน ทำงานบางเวลา 5 คน และมีบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศอีกจำนวนหนึ่ง
งบประมาณ	ปีละ 3,000,000 เยน สำหรับจัดซื้อวารสาร
ทรัพยากร	หนังสือประมาณ 30,000 เล่ม มีหนังสือภาษาไทย ชื่อ Charas Collection (คุณจรัส พิกุล เป็นผู้บริจาคให้) มีหนังสือ หนังสือพิมพ์ Bangkok Post เย็บเล่ม 10 กว่าปี มีห้องเก็บไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช
การจัดหาหนังสือ	มีคณะกรรมการตัดสินใจเรื่องงบประมาณสำหรับหนังสือภาษาต่างประเทศ ในการจัดหาหนังสือ นักวิจัยมักสนใจสั่งซื้อเฉพาะสาขาที่ตนสนใจมากกว่าคำนึงถึงความต้องการ หรือ Collection ของห้องสมุด

การวิเคราะห์เลขหมู่	เป็นระบบของตนเอง	บัตรรายการที่ให้บริการมีเฉพาะ
ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ	บัตรผู้แต่ง (ขณะนี้) กำลังจะทำบัตรหัวเรื่อง	
งานบริการ	ยังไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้งาน แต่ได้จัดทำ Collection ภาษาไทยใน database แล้ว	
เวลาเปิดบริการ	มีผู้ใช้วันละ 20 คน ส่วนใหญ่เป็นนักวิจัย ระดับปริญญาโท	
	จันทร์ - ศุกร์	เวลา 9:00 - 17:00 น.
	เสาร์ - อาทิตย์	ปิด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Tenri University

1. ชื่อห้องสมุด Tenri Central Library
2. ผู้ให้ข้อมูล Professor Takashi Hashimoto
 Koji Nozu
3. ความเป็นมาโดยสังเขป

เดิมเป็นโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1925 โดยนายโชเซน นากายามา (Shozen Nakayama) ต่อมาใน ค.ศ. 1949 ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน มีเพียงคณะเดียว สอนวิชาภาษาต่างประเทศ ค.ศ. 1955 ตั้งคณะพลศึกษา ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อคณะภาษาต่างประเทศ เป็น คณะวัฒนธรรมนานาชาติศึกษา

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเทนริมีนักศึกษาประมาณ 4,000 คน อาจารย์ประจำ 220 คน อาจารย์พิเศษ 150 คน นอกจากนี้ยังมีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา กับมหาวิทยาลัยทั่วโลก 8 ประเทศ 10 มหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา แคนาดา เกาหลีใต้ อินโดนีเซีย รัสเซีย สำหรับประเทศไทยยังไม่มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาอย่างเป็นทางการ การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย เป็นไปตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ บัณฑิตที่สำเร็จออกมา สามารถทำงานได้เทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ งบประมาณของมหาวิทยาลัยได้จากองค์กรศาสนาเทนริ ค่าเล่าเรียนของนักศึกษา และเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล

4. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเทนริ

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเทนริก่ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1925 ตระกูลนากายามาได้ยกห้องสมุดส่วนตัวของตระกูลให้กับมหาวิทยาลัยด้วย หอสมุดกลางได้เปิดให้บริการในปี ค.ศ. 1926 ที่ชั้น 3 ขณะนั้นยังเป็นโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ มีหนังสือ 26,000 เล่ม เป็นภาษาต่างประเทศ 5,000 เล่ม

ตุลาคม 1930 ได้ก่อสร้างอาคารหอสมุดหลังใหม่ โดย Professor Masaharu Anesaki อดีตผู้อำนวยการหอสมุดมหาวิทยาลัยโตเกียว ได้ออกแบบแปลนร่วมกับ Minnesota University จัดให้มีห้องศึกษาค้นคว้าล้อมรอบชั้นหนังสือ ซึ่งรูปแบบนี้เป็นที่นิยมอย่างมากตามห้องสมุดต่าง ๆ

ค.ศ. 1947 โรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศเทนริ ได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยเทนริ ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษา ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาห้องสมุดอย่างมาก

บุคลากร งบประมาณ	มีบรรณารักษ์ 43 คน เจ้าหน้าที่ 17 คน รวม 60 คน ปีละ 70 ล้านบาท ส่วนใหญ่ได้จากองค์กรศาสนาเทนริ 70% รัฐบาลให้และได้จากการบริจาค 30%
ทรัพยากร	มีหนังสือวิชาการกว่า 2 ล้านเล่ม เน้นด้านการศึกษาทั่วโลก ประวัติศาสตร์ หนังสือโบราณของญี่ปุ่น (หนังสือที่ถือเป็น มรดกของประเทศญี่ปุ่น 6 เล่ม และหนังสือที่มีความสำคัญ ทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นอีก 175 เล่ม) ได้พบหนังสือหายาก ภาษาไทย ชื่อ สัพพะ พะจะนะ พาสาไท
การวิเคราะห์เลขหมู่	ใช้ระบบ NDC (Nippon Decimal Classification) หนังสือ ภาษาญี่ปุ่นและภาษาจีน ใช้ระบบเลขคี ส่วนหนังสือภาษา ตะวันตกจะใช้ระบบเลขคู่
ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ	<ul style="list-style-type: none"> ● ค.ศ. 1983 ได้นำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บและ สืบค้นข้อมูล ค.ศ. 1988 ได้คิดระบบจัดเก็บฐานข้อมูล เอง แต่ยังไม่มียินเทอร์เน็ต ● มีเครื่องคอมพิวเตอร์ 29 เครื่อง ใช้ทำงาน 23 เครื่อง สำหรับผู้ใช้ห้องสมุด 5 เครื่อง
งานบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ● ที่นั่งอ่าน 210 ที่นั่ง ● ผู้เข้าใช้เฉลี่ยวันละ 150 คน มากที่สุด 350 คน ● นักศึกษา ยืมได้ 3 เล่ม นาน 10 วัน ● นักวิจัย ยืมได้ 7 เล่ม นาน 1 เดือน ● ไม่มีการปรับ แต่ถ้าไม่คืน จะถูกยกเลิกสิทธิ์การใช้ห้อง- สมุด ● Collection ส่วนใหญ่เป็นระบบชั้นปิด มีบรรณารักษ์และ เจ้าหน้าที่เป็นผู้หยิบหนังสือให้ ยกเว้นหนังสืออ้างอิง ซึ่ง จัดเป็นระบบชั้นเปิด หนังสือที่ถูกยืมไปจะมีแผ่นพลาสติก ติดคั่นไว้ เพื่อบอกให้ทราบว่า หนังสือชื่ออะไร เลขหมู่ อะไร มีคนยืมไป ตามชั้นหนังสือจะมีเครื่องวัดอุณหภูมิ ความชื้นเพื่อช่วยรักษาหนังสือ ที่นี้จะมีระเบียบมากโดย เฉพาะอย่างยิ่งห้ามส่งเสียงดัง จะเงียบมาก เพื่อมิให้ รบกวนสมาธิของผู้อ่าน

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

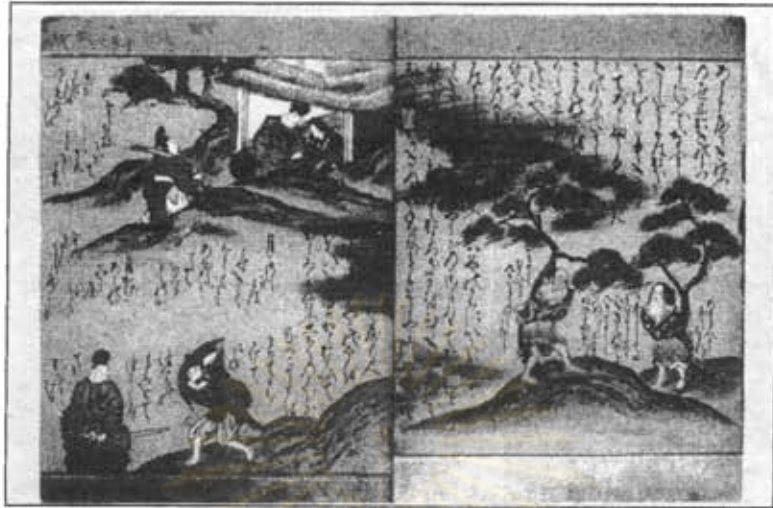

ภาพบน อาคารหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

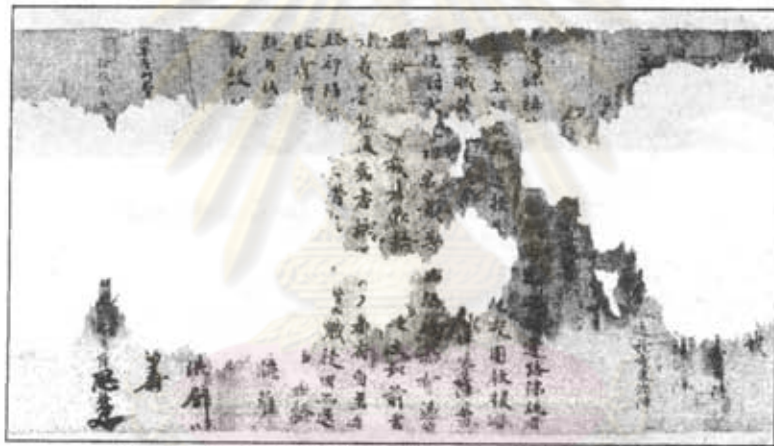
ภาพล่าง เข้าพบผู้บริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

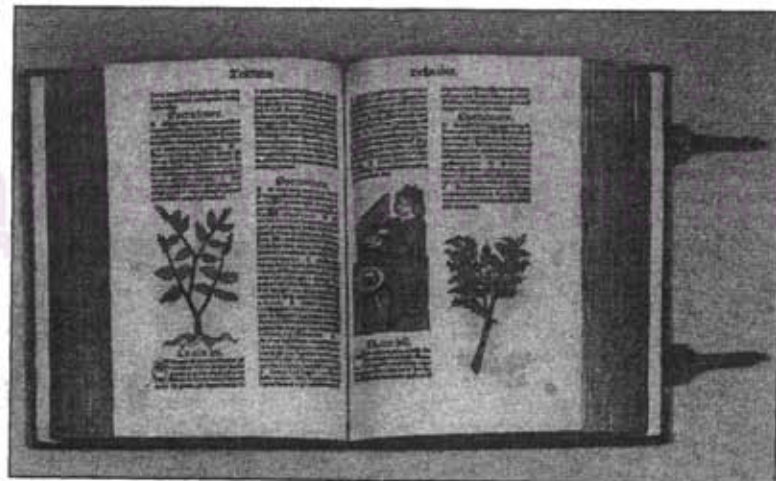
หนังสือหายากบางเล่ม ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยเทนริ

Iwaya-Mongatarai, Nara'e-bon, Muromachi period, 16th century

Ssu-ch'ên ching-lueh-shih Kung-chien, Tun-huang documents, T'ang period, 709

Hortus Sanitatis, Incunabula, Mainz, 1491.

หนังสือ "ศัพท์ พจนานานุกรม ภาษา ไทย" ในหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชั้นหนังสือหาษา

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์

